

1878

339

1928 K 944

8, 10 2

M

DE
DICENDI GENERE VERE POPVLARI QVO
ORATOREM CUI SIMVL DOCENDI CONSI-
LIVM SIT OPORTEAT VTI
COMMENTATIO TERTIA

QVAM

PRO LOCO INTER ADIVNCTOS
FACVLTATIS PHILOSOPHICAE
RITE TVENDO

P R A E S E S

AVGVSTVS BASILIVS MANITIVS

PHILOS. DOCT. ET LL. AA. M

COLLOQVIO CVM ERVDITIS PVBLICO

A. D. III. OCT. BR. CIOCCCLXXXVIII

H. L. Q. CC

D E F E N D E T

S O C I O

IOANNE AVGVSTO ZEVNE

VITEMBERGENSI

PHILOS. DOCT. ET LL. AA. M

VITEMBERGAE

LITERIS TZSCHIEDRICHII

1798

PARTIS POSTERIORIS

SECTIO II.

De dicendi genere populari vniuerse spectato.

§. 97.

Quum in commentatione altera, quo diuerso modo diuersae populi classes sint tractandae ab oratore populari, satis videatur expositum; in hac, quale sit illud dicendi genus, quod vniuerso conveniat populo, facilius poterit explicari. Qui igitur orator his observatis, quid sit omnino populus, et qualis sit ille, ad quem sibi dicendum sit, cognoverit, facile et inueniet populare dicendi genus, et recte, h. e. accommodate ad ea, quibus suo opus populo est, adhibebit. Spectandam autem hic quoque esse *et materiam, et tractationem, et elocutionem*, ex §. 58. sequitur.

§. 98. *Materia*, in qua tractanda versatur orator, potest vel ex *historia*, vel ex *prudencia vitae communis*, vel ex *politica arte*, vel ex *morum doctrina*, vel ex *philosophia, quae dicitur speculatiua*, depromi.

§. 99. Ex *historia*, vbi aliquid factum esse, aut simpliciter, esse, contenditur, probatur, negatur, vbi facti, rei, naturae cuiusdam iustitia, virtus, conuenientia cum lege, utilitas, pulcritudo, probatur, laudatur, aut qualitates his contrariae vituperantur. Sunt harum rerum multae populo admodum graues, estque in his tractandis amplissimus locus copiae, figuris, vi oratoriae patefactus, et magna persuadendi, mouendi, placendi potestas concessa.

§. 100. *Prudentiae vitae communis* sunt, quae demonstrant, quo agendi modo, quorum hominum commercio, quibus laboribus suscipiendis, quibus rebus petendis, fugiendisue maxima capiatur utilitas, quibus plurima vitae commoda, et gaudia consequi possimus, quo

optimo modo mala his opposita bonis vitentur, et abigantur. Ea sunt maxime popularia, quippe ex ipsis populi rationibus petita, suntque ad mouendum, omnemque oratoriam tractationem aptissima v. §. 62. 63.

§. 101. *Ex arte politica* sunt quaedam, quae nonnisi in liberis rebus publicis locum habent, veluti vbi de legum vtilitate, pace, ac bello, omni reipublicae forma deliberatur; quaedam, quae omnibus reip. formis conueniunt, vt quum harum rerum vtilitas, damnumue probatur eo tantum consilio, vt his rebus contentus sit populus, aut eas abrogatas non doleat, aut quum principis facta, omneque imperium commendantur: in quibus multa insunt, quae moueant, quae possint exaggerari, amplificari, atque adeo oratoriae tractationi apta.

§. 102. Nec minus populi vrbibus inseruiunt, captiueque sunt accommodata, quae ad *morum doctrinam* pertinent, officia communia, et singularia exponunt, virtutem laudant, commendant, vitia reprehendunt, atque ab iis caueri iubent, quomodo illa facillime comparetur, haec vitentur, deponanturque monstrant. Gaudet enim et populus recti, prauique sensu, sunt quotidie in vita communi iudicia de actionum honestate, prauitate ferenda, neque est, quod debeat, possitque magis extolli, et commendari, si a virtute, nec quod acerbius vituperandum, et dissuadendum sit, si a vitiis discesseris, sceleribusque.

§. 103. *Ex philosophia speculatiua* non nisi pauca ad populum pertinent, quorum vsus, et vis est ad persuadendum animo de rebus grauissimis, ad eum regendum, consolandum, tranquillandum, quaeque ideo inde ducuntur. Nec ea omnia ad vniuersum populum, sed quaedam ad eius partem tantum pertinent. Talia sunt decreta de perfecta Dei natura, de animi immortalitate, argumenta pro religionis veritate: quae, quamquam in religione reuelata docentur; tamen proprie sunt notiones speculatiuae, reuelationis diuiniae auctoritate cum hominibus communicatae, confirmatae, et illustratae, nec practicis, quae dicuntur, argumentis possunt omnibus praesertim de populo hominibus demonstrari, quia omnes non vtuntur sensu virtutis bene acuto; et vbi his commendantur argumentis, tamen quoad notiones e philosophia speculatiua petuntur.

§. 104. *Ex reliquis litterarum disciplinis, singularibusque artibus, et opificiis non videtur materia esse petenda oratori populari: nam sapissime talis materia omnis ab vniuersi populi cognitione, captuque est aliena, vt litterarum disciplinae; interdum quaedam solum disciplinae cuiusdam partes a singulis tantum hominibus capiuntur; quaedam saltem non nisi a singularibus classibus, vt artes, et opificia. Nec semper talis materia tractari oratorie potest siue ob capiendi difficultatem, siue ob materiae in rebus minutis versantis sterilitatem, quarum altera est disciplinarum et artium, altera et quarundam disciplinarum, et opificiorum.*

§. 105. *Ea igitur materia, qualiscumque sit, accommodabitur populo ab oratore populari, in quo respectus ad ea, quae §§. 19-50. de populo monita sunt, erit habendus. Primum igitur, qui velit docere populum, atque adducere ad alicuius rei periuasionem, parata populi scientia utatur, necesse est.*

§. 106. *Igitur quae nouit populus, in memoriam auditorum reuocabit; ergo quae viderunt, conspiciunt, experti sunt, didicerunt. In facto probando, afferenda erunt, quae ipsi ea de re viderint, audierint, quae ipsi de eius, qui quid fecerit, animo, moribusque cognouerint talia, vt hoc egisse, dixisse, omisisse credibile sit. Vbi de facto, re, natura quadam commendandis, vituperandisue agitur, meminisse rogabit auditores, quae ipsi de eius iustitia, virtute iam iudicauerint, quamnam ex iis perceperint utilitatem, quod experti sint damnum.*

§. 107. *In rebus ad prudentiam vitae communis pertinentibus monendi erunt, quas aut suas, aut aliorum actiones viderint bene procedentes, satisque amplos praebentes fructus, quos labores aut ipsi aestimant maximi, aut ab aliis aestimari, et remunerari sciant, quae conuenire valetudini, ex quibus gaudia, tranquillitatem, hilaritatem fluere vsus quotidianus doceat. In politicis rebus item ad ipsum auditorum vsum, et experientiam pleraque possunt reuocari, quum scilicet meminisse iubentur, quatenam ex eo, quo vtantur, statu civili redun-*

det utilitas, quaenam ex principis, iustitia, prudentia, clementia, aut in ipsos, aut in alios collata sint commoda.

§. 108. Quae morum spectant praecepta, reduci possunt ad recti, prauique sensum, quo quisque vitur, quamuis alius obtusiori, alius acutiori, ad metum, poenitentiam, pudorem, qui sint malefacti conscientiam secuti, ad laetitiam quae benefacti, ad iudicia, quae de talibus aliorum actionibus ipsi ferant, ad eam, quam sequi talia saepius experti sint, bonorum hominum comprobationem, ad officii explendi impedimenta, quae ipsi in animi commotionibus, voluptatibus, bonarum rerum ignorantia inuenerint, ad virtutis colendae praesidia, et adiumenta, quae, vt quaedam tantum enumeremus, status mediocris, victus, omnisque vitae temperantia, rationis vigilantia praeberint.

§. 109. Speculatiuae philosophiae decreta, quamquam ipsa natura sua, ab usu, atque experientia sunt remota; tamen et nituntur communibus cogitandi, sentiendique legibus, quibus, gnarus, ignarusue, vitur quisque, et ea, de quibus cum populo agitur, sunt tantae necessitatis, utilitatisque, vt ratio vel paullulum de rerum causis, et nexu cogitans ea saltem diuinet, et sunt plerumque ad iudiciorum in vita communi occurrentium similitudinem composita. Nec discendunt ab ista communi cogitandi consuetudine practica illa, quae dicuntur, argumenta, quibus hodie potissimum talia praecepta firmantur, imo ducuntur ex ipsa animi natura, quam quisque in semetipso potest obseruare.

§. 110. In memoriam talia facili negotio reuocabuntur, si auditores conscii sibi fuerint, se eadem expertos esse, eodem modo iudicare; dilucidius exponenda, et vberius explicanda erunt, vbi numquam clare, ac perspicue, se ita agere, aut hoc sentire, animaduertent, placebuntque, et mouebunt eo fortius, quo magis cum animi humani natura, sensibusque omnium conspirantibus congruunt.

§. 111. Pertinent quoque ad paratam populi scientiam, vimque habent cum modo dictis parem, quae didicit populus, veluti, haec, vel illa olim facta esse, has artes ita tractandas, huius virtutis has esse

partes, ita recte cogitari, et similia, quae si recte sunt docta, ita ipsi sunt probata, ut non minus, quam de rebus, quas ipse est expertus, persuasum habeat, possintque ea, ut certa in memoriam reuocari.

§. 112. Eius autem paratae populi scientiae varius oratori in populo docendo, mouendoque potest esse usus. Nitetur ea, ut *fundamento, ut praemissis, utetur illustrationum, exemplorumque loco. Ut fundamento, cui superstruantur, quorum addendorum consilium est. Ita, si iam constat, quae sit singularum virtutum laus, qui honos, virtutis excellentia in vniuersum spectata docebitur. Si cognita fuerit iniustitiae natura, quae ad eam formae, veluti abstinentia a furto, fraude, dolo, bona fides, pertineant, et quomodo ei studendum sit, poterit addi. Non nisi iam cognitis religionis elementis, de Deo, eius benignitate, sapientia, potentia, iniustitia poterit de reuerentia, fiducia, obsequio ei debitis exponi. Qui sciunt, in quo insit prosper reip. status, eamque vere hoc uti, iis facile de principis hoc ex capite laudati meritis persuadebitur.*

§. 113. Paratae porro populi scientiae, ut *praemissarum*, ex quibus colligantur, et probentur plura, erit usus. In mundi ita constituti ordine, ac sapientia demonstrandis poterit prouocari ad ea, quae ipsi sciunt auditores, v. c. de anni temporum vicissitudinibus, et utilitate, de animalium ipsis cognitorum natura, h. e. viribus, instinctibus, facultatibus, corpore, et quae huc pertinent, quae et ipsorum, et hominum vibus inserviant: quae singula sunt tot sapientiae specimina. Quum constet, quemdam semper iuste egisse, etiam tum, quum magna ex iniustitia capere commoda posset, probabile sit, eum in re dubia non aliter egisse. Ex iis, quae quisque scit de artis suae difficultatibus, omnisque vitae suae rationibus, industriae, prudentiaeque argumenta fortissima, praecepta aptissima petentur.

§. 114. Nec minus apte *illustrationum, et exemplorum* loco parata populi scientia erit. Ita res inuisibiles, et subtiliores visibilibus, et crassioribus, rariores, et altiores communibus, et inferioribus illustrantur. Naturae inanimatae pulcritudo, et utilitas auditoribus cognita

exemplum praebent, fidemque faciunt excellentiorum donorum a Summo Numine in vita perfectiore expectandorum. Cura patris familias illustrat curam a principe omni patriae, a Deo omni terrarum orbi dicatam. Labor, solertia, fortitudo, constantia, quibus in virtute colenda, animoque veritatis cognitione imbuendo est opus, illustrantur ex iis, quibus in rebus corporeis, in artibus singulis tractandis, in difficilioribus rebus suscipiendis, bellis gerendis, et similibus uti solemus; gaudia, quae ex virtute culta, et veritate cognita percipiuntur, ex iis, quae ex corporis voluptate, rebusque civilibus, vel domesticis prospere gestis oriuntur, aeternae vitae gaudia ex iis, quae iam in hac vita veri cognitionem, virtutemque concomitantur. Cuiusmodi illustrationibus, et exemplis aut id spectatur, ut, illustrantia, et illustrata vnius esse generis, aut ut, quanto, et quomodo haec illis sint ampliora, altiora, praecellentiora, demonstraretur.

§. 115. Ea vero parata populi scientia utendum esse diximus, non in hac subsistendum. Utendum, ut, quae iam sint tradita, euadant clariora, fortius, citiusque ad agendum impellant, rectius, certiusque in agendo ducant, utque adhuc docendorum adiuent captum: in his enim, qui subsistere vellet, doctor male et officio, et populo suo confuleret. Populus iam ob institutionis, qua vitur, sterilitatem, variaque ingenii expoliendi impedimenta ampliori institutione in primis eget, et, quum et cogitandi, cognoscendique vis exercita augeatur, ubi exercitium desit, minuatur: non potest non multo citius, longiusque regredi in veritate cognoscenda, quando docendo non exercetur.

§. 116. Neque subsistere in ea scientia conueniret cum docendi officio, quod non in notis, sed in incognitis tradendis versari, §. 71. monuimus. Nec quod aliena haec, vel illa dicantur a captu, cogitandique modo populari, ab officio docendi omnino liberat oratorem, sed aliud officium iniungit, respectus scilicet ad haec impedimenta habendi: est enim ea popularis ingenii, quippe non satis exerciti, et exulti, indoles, ut res a sensuum voluptate, externisque commodis remotas aut omnino non videat, aut saltem sponte digna meditatione

non censeat, excitatum, et rei grauitate allectum, animaduertat, doctō-
ris ope adiutum meditetur, et intelligat.

§. 117. Quod vt bene fieri possit, accommodanda porro erunt
ea, quorum docendorum consilium est, ad *intelligentiam popularem*.
Habitū igitur semper eorum, quae in populi intelligentiam cadere
§. 25 ff. monitum est, ratione, ante omnia in nouis proponendis fati-
spicue docendum erit, *ea ex cognitis sequi*, h. e. aut cum cognitis
eiusdem esse generis, vt quae de cognitis valeant, et de nouis, veluti
habere eandem vtraque naturam, idem praeiū, aeque petenda, fu-
gienda esse; aut cum iis esse nexa, vt causam cum effectu, rationem
cum consequente. Ita, quum omnes homines in sensibus iucundis
felicitatem ponant, poterunt doceri, ex virtute, veritatis cognitione,
et similibus sensus oriri non minus iucundos iis, qui corporis voluptate
percepta, diuitiis, honore, et aliis eiusdem generis rebus excitantur.
Quum quiuis durabilia, ac nobiliora fragilibus, et vilibus ante-
ponenda sciat; animi bona cum rebus externis comparata, his prius,
studiosiusque esse petenda docebitur. Quicumque multa sapientiae in
hoc mundo conspiciat documenta, eius auctorem sapientem esse, facile
intelliget. Qui verae studeat laudi, eum ob hanc ipsam cupiditatem
et virtuti studere oportere, sequetur.

§. 118. In quo negotio omni, quum ea plerumque sit populi
leuitas, atque subtiliter cogitandi impericia, vt quamuis singula non
male cognoscat, ea tamen aut omnino non, aut non nisi obiter, le-
uiterque colligat, comparetque, atque adeo res eiusdem generis alio
tempore magni aestimet, et petat, alio vilipendat, neque in vniuersum
sibi constet; id potissimum spectandum est, vt, quam inesse in rebus
similitudinem, dissimilitudinemue, disiunctionem, vel coniunctionem
simis demonstraturi, haec sint eiusmodi, vt mox possint deprehendi, nec
longis demonstrationum ambagibus egeant, quas aut non capit, aut
non patitur populus, atque vt summum in illis perspicue exponendis
versetur studium. Quo pertinet, vt falsa similitudinis, dissimilitudi-
nisue, repugnantiae, vel conuenientiae species diligenter remoueatur.
Talis est, quum virtus, et cognitio tantummodo a molestia, et labore,

quibuscum iis studendum est, non a vera honestate, varioque usu, vitia tantummodo a commodis, quae praebent, praesentibus, variaque voluptate, non a turpitudine, grauibusque damnis, quae ea sequuntur, spectari solent.

§. 119. Ratio porro in iis, quae intelligi a populo velimus, proponendis *cogitandi, sentiendique modi popularis* est habenda, de qua mox vberius agetur. Tertio loco ea sunt spectanda, *quorum, si offeruntur, cognoscendorum facultas est populo.* Quales quum sint potissimum res in sensus cadentes, et quarum est usus quotidianus; omnia, quantum fieri poterit, ad sensus auditorum, experientiamque erunt reuocanda. Quo fiet, vt recte intelligant, de quibus, quamuis ea sint experti, nondum cogitauerant, aut si cogitauerint, vt iis vti discant, ad ea, quae nondum intellexerant, et illustranda, et probanda: cuius rei exempla §§. 106 sqq. proposita sunt.

§. 120. Neque vero obliuiscendum est, hancee cognoscendi facultatem variis temporibus variari. Aucta enim populi cognitione, moribus, rebus externis, rationibus, quae inter singulos ciues, et inter populum vniuersum, atque externos intercedunt, temporum omnino vicissitudinibus mutatis, oritur et facultas, et desiderium cognoscendi, quae scire olim illius non intererat. Ita alia morum doctrinae capita, quam quae olim, veluti de obedientia principibus, et magistratibus debita, de iustis magistratuum potentiae finibus, ob varia nouantium molimina etiam a populo sub examen vocantur, de quibus quum nulla esset contentio, nec potuit omni tempore tale in ea inquirendi esse incitamentum, nec tanta argumentorum probantium, et impugnantium populo obuersari copia, nec intelligentia tam facilis esse. Eodem modo, eademque de causa in veritatem variorum religionis decretorum, religionisque ipsius inquirat, et, quae ad examen rite instituendum valent, ex parte saltem capit, quamuis sint subtiliora, quod publice, et lingua vernacula de his disputatur, nec in libris doctorum solum, sed et in conuiujs, commercioque quotidiano omni; quum contra alia theologiae capita, de quibus multae olim lites cum popu-

populo communicabantur, obliuioni sint tradita, neque adeo amplius populi captui accommodata.

§. 121. Ex §is 31-41. sequitur, et *cogitandi, sentiendique modo, quo populus utatur peculiari*, materiam, quam tractet orator popularis, esse accommodandam. Prima igitur lex erit, vt orator, cui populum docendi sit consilium, ab iis iudiciis, praemissisque ordiatur, quorum veritatem populus agnoscat. Supra monitum est, populum vti notionibus rerum plerumque imperfectis, iudicare ex sensibus, atque adeo e specie externa, e sensu communi. Quare, qui vellet populum ducere, eique persuadere, male ab iis notionum partibus, quas nondum cognoscit populus, aut ab iis rerum qualitatibus, quae aut non cadunt in sensus, aut quae speciei externae, sensusque communis iudicio plane videntur contrariae, ordiretur. Ita, praesertim qui habet auditores paullulum rudiores ab iis, in quibus diuini Numinis cum hominum sapientia, virtute, potentia, et talibus comparatio locum habet, docendi ante initium faciet, quam ad ea, quae sint perfectionis sensu subtiliori spectatae, proponenda procedat. Qui, quod sit aequitatis a iustitia, benignitatis a sapientia, imbecillitatis a malitia discrimen, iis exponere vult, qui haec diuersa rerum genera inter se confundere solent, fundamenti loco ponet ea, quae sunt vtrisque communia. Vbi rebus, quas ex specie externa iudicat populus, vtendum erit ad docendum, probandumue, non poterunt eae illarum qualitates primo loco tractari, quas aut non cognoscit populus, aut, specie externa deceptus, negat, sed, aut, vbi id fieri potest, specie sola vtendum, aut, vbi necesse erit, a specie caute ad interiorem naturam progrediendum. Sic de voluptatis suauitate, de commodis ex diuitiis oriundis cuius persuasum est; de molestia, et dolore et illam, et has interdum sequentibus, non item. Ergo a suauitate, et commodis initio factio, quanto maiora commoda, et suauitas ex virtute sint expectanda, aut, quam facile voluptates, diuitiaequae abusu, et prauo studio in molestiam abeant, atque dolorem, poterit ostendi.

§. 122. Ista iudicia, ac praemissae e sensu potissimum communi, quatenus recte iudicat, videntur esse petenda: maxima enim pollet

auctoritate, nec sine magna apud populum inuidia offenditur ideo, quod est communis. Ergo in religionis, morumque doctrina, Deum esse, eumque a mundo diuersum, esse libertatem bene, seu male agendi homini concessam, intercedere verum, magnumque inter virtutem, vitiumque discrimen, vt concessum, quo ad plura docenda, probandaque vti liceat, fumi potest. Quum sensus communis in primis ex vsu, et experientia iudicet, huc quoque multa pertinent, quae §. 106. 109 et 118. ea de re sunt monita.

§. 123. Tum magna quoque cautio in tractandis *opinionibus praëiudicatis, et erroneis*, quarum in cogitandi modo populari rationem esse habendam, ostensum est, erit adhibenda. Et praëiudicatae quidem opiniones, quatenus sunt verae, aut simpliciter poterunt adhiberi, aequae ac sensus communis iudicia, ad amplificandam populi scientiam, aut argumentis additis firmari, si sint, quae capiat populus; quatenus sunt erroneae, eodem cum erroribus modo tractabuntur.

§. 124. His autem *non semper, ac statim* prudenter, et cum successu *contradici posse*, partim ex antedictis, partim ex re ipsa apparet. Quo enim populus est rudiior, hoc est. quo magis ingenii acumine, et exercitio destitutus, atque subtiliter cogitandi imperitus, eo firmius opiniones, atque errores, quos semel amplexus est, tenet.

§. 125. His sine omnibus ambagibus non contradicet nisi is doctor, cuius iam satis magna apud auditores sit auctoritas, quae non sine insigni doctrinae, sapientiae, integritatisque fama, sat multis speciminibus probata, conciliatur. At vero, vbi quis hac nondum fruatur auctoritate, ibi cautione est opus, ad quam commendandam accedunt haud raro duo argumenta: quod nempe errorum falsitas his auditoribus nondum potest demonstrari, aut quod periculum est, ne multa simul vera, ac bona euulsum, abiectumque eant.

§. 126. *Non potest errorum falsitas demonstrari*, vel ob auditorum contradictionis impatientium pertinaciam, vel quia res ipsa est subtilior, nec nisi ex mere speculatiuis pendet argumentis, vel quia sine acutiori quodam virtutis, et elegantiae sensu, quo carent adhuc au-

ditores, iudicari de iis non potest, vel quia tranquilliori examine, atque acutiori, et obseruatione patientiori opus est, quam pro consuetudine auditorum, et facultate. Primi generis errores exemplis non egent: sunt enim singulis locis, coetibus, hominibus diuersi. Secundi sunt generis superstitiones fere omnes, quae opinionibus falsis de spirituum natura, viribus, in res corporeas agendi facultate nituntur: quae non possunt recte refelli, nisi aut qualis vere spirituum sit natura, aut cur non possint vim suam in mundum corporeum exserere, aut cur omnino nihil de iis statui possit, philosophicis argumentis sit demonstratum. Quorum argumentorum priora pene numquam, posteriora saltem non semper, et vbiq; populus capit. Neque plane idem efficietur, si ad singula facta examinanda velit descendere, ita enim de vno tantum facto, aut de pluribus, non de vniuersa re iudicabitur.

§. 127. E genere tertio sunt ii errores religionis veritatem, necessitatemque, animi immortalitatem, et singula hominum officia attingentes, qui optime ex aciori virtutis sensu reprobantur, quo quum multitudo non viatur satis acuto, excitetur ille, et acuaturo ante, quam ad hoc errores redarguendos veniri possit, necesse est. Ad quartum genus referimus doctrinae, doctique apparatus contentum, quem vanum esse vt cognoscatur, opus est saepius ac sine omni partium studio obseruetur, quanto melius hae, vel illae res a doctis, quam ab indoctis, cognoscantur, et gerantur. Huius omnino generis sunt, quae de prodigijs, portentis, spectris, et talibus compluribus statuuntur, quae falsa esse non cognoscitur, nisi diligenter, et tranquille saepius obseruatum examinatumque sit, quibus ex causis vere oriantur, quae videntur prodigiiosa, cur non possint cohaerere cum iis, quibus putantur nexa, et, quae huc faciunt, alia.

§. 128. Sunt etiam errores, in quibus aggrediendis periculum est, *ne multa simul vera, ac bona euellantur.* Est enim populi, praesertim rudioris, ea indoles, idque ingenium, vt, si qua notionis eiusdem pars falsitatis sit conuicta, omnem notionem putet esse abiiciendam, si decreti per se veri argumenta quaedam sunt reprobata, et decretum

ipsum putet reprobatum. Ita fieri apud quosdam auditores potest, vt, miraculosi auxilii diuini sperati vanitate demonstrata, omnem sibi eius auxilii spem iudicent esse ereptam, aut si iram, vindictae cupiditatem, misericordiam, consilii mutationem, proprie, non tropice intellectas, in Deum cadere negatum sit, et in vniuersum de Numinis iusticia, benignitate, respectu ad hominum mentem, et facta dubitent; vt cum antiquis erroribus et veritatem antiquam reiciant, superstitionibus, et erroribus, quos circa religionem fouent, reprobatis, omnem religionem repudient, vel si virtutem lucri, mercedisque cupiditate colendam negetur, omni virtuti obsequium recusent.

§. 129. Talibus igitur erroribus *parcendum erit* a doctore prudenti. Neque tamen id ita intellectum volumus, quasi recte possint probari a doctore, atque foueri. Probantur, si palam, et disertis verbis assensus iis praebetur; fouentur, si argumenta speciosa, quibus videntur firmari, ac defendi, subiiciuntur, si saepius prouocatur ad eos errores, tamquam ad aliorum decretorum argumenta stabilia, et praecipua, si saepius in memoriam reuocantur. Id vero fieri, nisi doctoris munere, ac dignitate laesis, non potest. Doctoris enim est vera docere, h. e. ea, de quibus ipsi persuadetur: alia enim, praeter suam ipsius persuasionem, veritatis norma nemo vititur. Qui vero ea, de qua diximus, ratione, errores fouet, is veritati cognoscendae sruuit impedimenta, et erroribus auctoritate sua muniendis, et eo ipso, quod in memoriam eos reuocat: quibuscum enim opinionibus animus humanus saepius cogitando familiaritatem quandam contrahit, eas tandem iam propter hanc ipsam pro veris habet.

§. 130. Nihil igitur restat doctori nisi vt *taceat* aut de omni materia, circa quam erratur, si scilicet illa, omissa errorum mentione, non potest tractari, aut, vbi potest, de erroribus tantum, si possint ferri, h. e. si versentur non nisi in rebus subtilioribus, atque a captu, et vsu populi alienis, aut non habeant vim ad virtutem colendam, veramque animi humani felicitatem. In leuioribus tantum erroribus licebit nulla addita comprobatione monere, eum, qui hoc, vel illud statuat, et id, de quo sermo sit, vel concedere, vel negare oportere.

§. 131. Eo vero silentio omne doctoris officium non absoluitur: illis enim obstraculis officium erroris impugnandi impeditur, non tollitur, imo nouum officium impedimentorum istorum tollendorum iniungitur, quod optime fiet *clam subuertendis, et quasi e minus impugnantis erroribus, refellendisque*. Id quidem fit, quum in errores non directe, aut nominatim inuaditur; sed vera erroribus contraria docentur, illustrantur, et familiaria quasi auditoribus redduntur, vt quum simpliciter docetur, quid ad perfectionis notionem pertineat, ab eo omnis imbecillitas, omnesque limites remouentur, nondum nominatis iis imbecillitatis generibus, quae ab auditoribus naturae tribuuntur perfectissimae; aut quum in vniuersum monstratur, quanto sit homo, Christianus, bene moratus omni superstitione, et formidine a rebus inanimatis, naturisue incognitis maior; quum saepius vrgetur, quantum virtus deceat hominem, quanta per se iam sit eius colendae obligatio, et quae sunt similia.

§. 132. In quo id etiam est spectandum, vt simul subiiciantur argumenta decretorum, officiorumque meliora iis, quae subuertuntur, e. c. moneatur saepius, ac probetur, quantum in sanctitate perfectissimae naturae virtutis exercendae insit incitamentum, quid exspectandum scelesto a iustitia diuina, quare naturam perfectissimam etiam benignissimam esse oporteat, vt, erroribus illis, qui ex imbecillitate humana ad diuinum numen transferenda oriuntur, tandem euerfis, adsint firmitiora virtutis, solatii, tranquillitatis adminicula. Ita enim stabit virtutis exercendae obligatio, etiamsi a vindictae cupiditate tributa perfectio diuina sit vindicata; stabit solatium, et tranquillitas, quamuis, misericordiam proprie intellectam in Deum cadere, negetur.

§. 133. Ita munita veritati via tempus tandem est *errorum aperte reuicendorum*, vt omne veritatis plane, et clare cognoscendae obstraculum remoueat: quod et omnino doctoris officio conuenit, et ita praeparatis animis sine damno fieri potest, et congruum est omnino humanae mentis viribus, et cognitioni continuo exercitio, et institutione in dies crescentibus.

§. 134. Tandem in materia populariter tractanda, et ea, quibus mouetur populus, sunt spectanda, quae, qualia sint, §. 42 - 51. expofitum est.

§. 135. His recte, et iure suo vtetur orator, vbi e re erit, et cum dignitate fieri poterit. Vbi caput rei in docendo verfatur, et quatenus docetur, his minus locus erit: ibi enim id vnum agitur, vt res propositae bene capiantur, et cum cognitis comparentur, iunganturque; in quo ratio fola occupatur, nec facile, quod moueat, inest. Sed est mouendi locus, vbi accusatur, defenditur, laudatur, commendatur, agendum quid proponitur, fua detur, diffluadetur: in quibus omnis quaeflio eo redit, virum fit aliquid vtile, an noxium, voluptatem, an dolorem gignat, expleat animi appetitus, an frufret. In tali re vti iis, quibus moueri auditores poffint, prudentis omnino hominis est, atque omnino oratoris, cuius non modo confilium, fed et virtutem, ac follertiam in eo inefle, vt moueat, ex partis prioris Sect. III. apparet. Sed dedecet et oratorem, et doctorem, cupiditates, et animi motus ciere, et probare ignobiles, veluti inuidiam, vindictae cupiditatem, vani honoris ftudium, aut viliora bona excellentioribus aequiparare, aut anteponere; in quod vitium incidunt, qui aut vilioribus bonis folis propositis mouere volunt ad virtutem colendam, aut iis idem, quod excellentioribus, tribuunt pondus, quod et veritati repugnat, quam proponere oportet doctorem, et virtuti, cuius colendae omnibus hominibus impositum officium est.

§. 136. His autem, quae mouent, duplici orator modo vtetur, primum, vt ex iis afferat, quae profint confilio fuo, dein, vt, quae ex iis ftuantur impedimenta, tollat. *Afferit, quae profunt*, demonftrando, quae dicat, coniuncta cum iis efle, quae moueant populum, h. e. afferre, conferuare, augere ea, quae placent, et petuntur, aut ea, quae difplicent, et fugiuntur, vel remouere, vel adducere: quarum rerum duo priora genera comprobationem, ftudiumque mouent, poftremum odium, et auerfationem. Tali modo bonus princeps omnibus commendabitur monendo, quanta eius iuftitia, vigilantia fortitudine conceffa fit omnibus fecuritas, et opportunitas parandi fibi

diuitias, honores, vitae commoditates, et fruendi acquisitis. Temperantia petenda videbitur, quum monstratum fuerit, quantum valeat ad bonam valetudinem seruandam, firmandam, recuperandam; virtutis studium, quum intellectum fuerit, eo multa vitari, quae iram, inuidiam, nocendi nobis cupiditatem apud alios moueant. Dissuadebitur vitium probando, id, siue citius, siue tardius, in morbum, contemptum, poenam, miseriam verti.

§. 137. Interdum id potissimum spectandum erit, vt, quae ex huius, vel illius rei studio, odiose oriantur consilii exsequendi impedimenta, tollantur. Quod fiet docendo, aut ea, de quibus fit sermo, isto studio non obesse, aut, quae petantur, odiose habeantur, isto studio, odiose esse indigna, aut animi motibus, sensibusque ignobilioribus in nobiliores mutandis. Ita certo religioni, virtutisque sectatores conciliabit orator probans, eas cum hilaritate, honoris, diuitiarum studio bene convenire. Lubentius officio satisfacient ciues, quibus, onera, ac tributa a ciuitate ipsis imposta, vere suos in vsu conuerti, persuasum fuerit.

§. 138. Studio sunt indigna, quae aut nequaquam, aut minima ex parte praebent, quod petitur, aut, quo minus excellentiora petantur, et acquirantur, impediunt. Sic vani honores nequaquam verum decus conciliant. Voluptatum captandarum intemperantia saepe maiori ex parte satietatem, taedium, morbos, dolores ciet. Insatiabilis voluptatum, diuitiarum, et talium cupiditas ab animo excolendo, virtuteque exercenda abducit. Odio, et auersatione sunt indigna, quae proprie non sunt turpia, nec nocent, aut adeo sunt vere honesta, et vtilia. Multi enim, vt hoc exemplo vtar, quibus demonstratum fuerit, ignoscere inimico, nec, quamuis minati simus, vindictam exercere, non esse turpe, ad placabilitatis officium, quod turpitudinis opinionem seducti, auersabantur, redibunt. Laboriosi multi euadent, quum probari ipsis potuerit, nullum laborem esse turpem, qui ad vitam sustentandam sit necessarius, nec in vitis, sceleribusque vel exercendis, vel iuandis versetur.

§. 139. Animi commotiones, sensusque ignobiliores in nobiliores commutantur monstrando, quid, seu quoad rem, et personam,

in qua versentur, seu quoad modum, quo exferantur, in iis turpe in-
sit, quid cum virtute conueniat, et quomodo. Ita inuidia reproba-
tur; sed recte in virtutis, veraeque laudis aemulationem conuertitur.
Odium singulorum hominum taxatur; sed vitiorum commendatur.

§. 140. Eius materiae ita ad populi vsus accommodatae quae
tractatio conueniat oratori, cui populum docendi consilium sit, iam
erit exponendum, respectu ad ea habito, quae §. 58-60. de *tractatio-*
nis notione monuimus.

§. 141. *Tractionem* iustam, ac feueriorem populo conuenire,
sunt qui negent, nec tantopere argumentorum delectum, nec copiam,
nec ordinem curandos esse censeant, quod populus argumentorum ple-
rorumque vim vix capiat, orationum longiorum sit impatiens, atque
a iusto cogitandi ordine alienus. Quod mihi quidem secus videtur:
quodsi enim nullorum argumentorum vim caperet, omnis oratio su-
perflua foret, si capit quorundam, haec eo accuratius deligenda sunt,
atque tractanda; si per se non sequitur iustum in cogitando ordinem,
inde nondum efficitur, eo rerum nec intelligentiam, nec memoriam
adiuuari, imo, si est iustus, h. e. aptus animi humani naturae, non
potest non magnam vtilitatem asserre.

§. 142. *Argumenta* subtiliora, et quae dicuntur speculatiua, non
capi a populo, ex iis, quae de eius captu, et intelligentia dicta sunt,
facile colligitur. Ceterum et ea vitanda, quae speciem quidem veri
habent, multisque de populo hominibus ad persuadendum sufficeunt,
sed curatius examinata non probant id, cuius causa afferuntur. Eius-
modi est illud, quod pro Christianae religionis veritate ex sectatorum
multitudine, et incredibili pene propagationis celeritate ducitur argu-
mentum, si scilicet plus probandi eo argumento consilium est, quam
omnino fuisse in Christiana religione multa, quae eius temporis ho-
minibus commendarentur. Nec aliter res habet, quum ex vsu, quem
alicuius rei facimus, simpliciter probatur, hunc vsum esse finem, cui
creata sit, ac destinata; aut quum, quia aliquid sit tale, quia hoc
factum sit, et ita, aliud esse, aliud fieri, et alio modo potuisse, ne-
gatur. Quae possunt quidem speciose exornari, multisque persuadere;
sed

sed ita proposita, aut non omnino, aut nihil probant. Talibus abstinendum est, et ne firmiteribus argumentis tempus, locusque praeripiatur, et quod omnino infra doctoris dignitatem est, speciosa pro veris tradere, et quod eorum, quae doctos interdum decipiunt, defectus haud raro ab acutioribus hominum de populo ingeniis deteguntur, ac, nisi intelliguntur, saltem sentiuntur. Eorum vero argumentorum, quae vere sufficiunt, capique a populo possunt, vis probandi, omni ambage, subtilitateque omisilis, bene notanda est, atque omnia dilucide exponenda.

§. 143. Nec *copiaz* in omni materia, et potissimum argumentis populo exponendis, firmandisque videtur esse negligenda. Quamquam enim populum orationum longiorum esse impatientiorem concedendum est; tamen si patiens non sit audiendi, quantum ad rem pertineat, orationibus ad eum habendis omnino non est locus. Neque vero omnem omnino brevitatem, sed nimiam, quae sola copiae est opposita, reprehendimus. Et *nimiam* quidem *brevitatem* dicimus eam, quae per festinationem, aut omittit argumenta ad rem probandam necessaria, h. e. sine quibus res ipsa non probatur, et quae allata sunt, argumenta vi probandi sufficiente carent; aut eam, quae non satis illustrat ea, quibus vitur, argumenta, h. e. non enucleat notiones, in quibus caput probationis inest, non vitur exemplis, tropis, ac figuris, et omnem materiam relinquit obscuriorem, partibus rei tractandae non satis explicatis. Prioris generis brevitatem nimia laborat illud pro Christianae religionis veritate argumentum, cuius §i antecessa facta est mentio, et cuius magna vis non est, nisi etiam persuadeatur fuisse satis graues rationes, propter quas tot diversarum gentium homines Christianae religioni nomina darent; sed hoc probato maximi est momenti et ab alterius generis brevitatem eo magis est cauendum, quod rerum cognitarum non semper satis distinctae, perfectaeque populo sunt notiones, nec populus facile argumentorum vim nullo monente sentit.

§. 144. Est itaque et oratori populari *copiae iustae* habenda ratio. Agitur hoc loco de ea, quam §. 67. copiam rerum diximus, quae ver-

fatur in argumentis, omnique materia ita tractandis, vt placeatur populo, persuadeaturque facilius. Inest in eo, vt materiae partes dilucide exponantur, et illustrentur, vt tot adsint argumenta, quot ad probandum sunt opus, sintque, vbi cum auditoribus res est cognitione, animique facultatibus, et cultura inter se diuersis, tot, ac talia argumenta, vt quaeuis classis vnum saltem inueniat, quod sibi sit aptum, sufficiatque: alia enim a cultioribus capiuntur, probanturque, alia a rudioribus, et inferioribus. His magis vitae futurae excellentia commendatur spe data, ipsos aliquando vitae molestiis, aerumnisque liberos fore, illis, ipsos cognitione, virtutis exercendae facultate, pura felicitate auctum iri. Sunt vero et ea argumenta non minus, ac materia, illustranda, quod optime sit exemplis, et in vniuersum omni re ad sensus, et experientiam reuocanda.

§. 145. Et ea quidem iusta copia cum vera breuitate non pugnat, sed conuenit. Longe alia est *diffusa illa, et prodiga*, quae huic locum non relinquit. Talis est, vbi tractatione plus absumitur temporis, quam in animo attendendo perseverare populus potest, vbi in materia tam ampla, et spatiosa versatur orator, vt eam perspicere populus nequeat, aut eius partes minus necessarias tam prolixè explicat, vt eae in vnum colligi ab imperitioribus vix possint, vbi tot afferuntur argumenta, vt eorum examinandorum nec virium satis, nec otii populo restet, tot exempla, vt tandem eorum ad rem illustrandam referendorum tædeat. Quam obesse oratoris consilio quis non videt?

§. 146. Ea optime vitabitur *singulis tantum vniuersalis materiae partibus, vbi, et quantum fieri poterit, tractandis*. Id fieri potest, vbi aut genus rei iam satis cognitum est, aut vbi singularae partes magis sunt obviae, atque notae, consiliumque est a singularibus passim ad vniuersalia progrediendi, fitque ita, vt aut generis forma, aut formae pars, aut totius pars tractetur. Veluti, vt de felicitate coniugali agatur, opus non est antea exponi, quid sit in vniuersum felicitas. Ex singulis virtutibus cognitis, quid in vniuersum sit virtus, bene potest derivari. Temperantia quippe genus, cui plures virtutes subsunt, vix vna tractatione sine breuitate nimia, aut molesta copia absoluetur, sed

temperantiae formae, sobrietas, continentia ab ira. Maiori cum fructu tractabitur huius formae pars, ut continentia ab ira in homines miseros, rudes, inferiores. Satius erit, et vtilius non vniuersam quamdam naturam, sed singulas eius qualitates, aut qualitatum singularum partes, modosue, quibus exferantur. peculiare exponere, ut non de vniuerso homine, sed de sensu recti, et prauo, quo fit iustus, agatur, aut de conscientia bene, aut male factorum, aut de pudore, poenitentia, tranquillitate inde oriundis.

§. 147. *Nec iustum in dicendo ordine videtur recte carere oratio popularis.* Iustum hic non dicimus subtiliorem illum, qui recte in libris philosophicis, et omnino de quavis litterarum disciplina subtiliter disputantibus, locum habet, ac dialecticas vbique prae se fert diuisiones, et subdiuisiones, qui populum huic subtilitati non assuetum deterret potius, et argutarum specie turbat, neque omnino est orationis, quae magis ad sermonis quotidiani, quam ad scholasticae disceptationis formam debet esse composita: neque enim ea subtilitas caput est orationis; sed suadere, dissuadere, commendare, vituperare, cohortari, quae omnia sunt animi paulum commotioris, atque adeo ab illa alieni. Sed iustum naturalem illum ordinem appellamus, qui nec ipse cum dialecticis praeceptis pugnare debet (sunt enim ea ex humanae mentis natura derivata) cerniturque in eo, ut non ex arbitrio, sed ex rei natura partitio fiat, et in ipsa tractatione, quaeuis suo loco proferantur, iungenda neclantur, et differentia inter causas, et effectus, rationes, et ea, quae inde sequantur, constanter retineatur.

§. 148. Est tandem, uti materiae, tractationisque, ita *elocutionis popularitas quaedam*, quae in quo cernatur, breuiter adhuc enarrandum est. Elocutio vniuersa, in quo insit, §. 59. expositum est. Quomodo omne oratoris consilium in persuadendo, et mouendo versetur, neque vero persuadeat oratio, quae non capitur, nec moueat, quae non placet; quamnam populus *capiat* elocutionem, quae ipsi *placeat*, iam disquiramus.

§. 149. *Capit* populus verba, et constructiones, quibus ipse vtitur, quibus aequales, et alii, quibuscum commercium ipsi est, in isto

commercio vtuntur: ergo verba, et constructiones sermonis quotidiani, quae singulare cuiusque de populo vitae genus, et vniuersas populi classium rationes attingunt. Intelligit quoque ea, quae altiori loco positi, et docti, vsurpant in eo, quod ipsis cum populo intercedit, commercio, quod plerumque emtionem, ac venditionem, opera, et labores, aut clientelam spectat; licet iis populus ipse non vtatur. Capit et ea, quorum sensus per institutionem est traditus, atque sufficienter explicatus, et subinde in memoriam reuocatus. Capit interdum etiam incognita verba, et constructiones per orationis nexum, per dicentis vultum, gestumque. Monendum denique est, vti quae sit infima populi classis, ita sermone eam vti maxime vitioso, vitiosissimumque optime intelligere, sermonem cultioribus de populo hominibus vbique communem vix capere, sed tantum suae regionis, lo-
cique proprium, et peculiarem.

§. 150. Oratoris igitur erit plane abstinere iis verbis, et constructionibus, quae populus nequaquam capit: quae in diuersis regionibus, coetibusque sunt diuersa. At vero omnibus ea sunt vitanda, quae non nisi in doctorum hominum libris, quaestionibusque subtilioribus, et philosophicis vsurpantur, et ea potissimum, quae abstracta in scholis vocantur. Talia sunt vernacula illa: *Folgerung, folgern, Gedankensreihe*, multa eius linguae verba composita, multa, quae in *heit* finiunt vt *Thierheit, Rohheit*: pro quibus aut concretis vtendum, aut iis, quae rem magis ad sensus, experientiamque reuocant, et singularibus enumerandis ad vniuersalia ducunt, veluti quum loco vocabuli Germanici: *Sinnlichkeit*, sensuum diuersorum imperium, cupiditatesque inde oriundae enarrantur. Vbi autem talibus, ne eadem semper repetantur, vtendum est, semel saltem explicatio adiicienda, aut saepius, aut ita cum ceteris sunt neclenda, vt, qui subsit sensus, facilius appareat. Neque enim talia ab omnibus altiori loco positarum populi classium hominibus intelligantur, neque sunt facile coetus, in quibus non sint rudiores, cultioresque mixti.

§. 151. Neque tamen, vel vbi ex inferioribus tantum populi classibus coetus sunt compositi, facile indulgendum est oratori, vt sermo-

ne vtatur plebeio, et vitioso, quod vix vquam necessitate poterit excusari. Nam quod hac classes ipsae non vtuntur sermone rectori, et elegantiori, id quo minus multa eo sermone enunciata intelligantur, non impedit, quod e §. 149. apparet. Quae autem adeo sunt plebeia, vt sermone paullulum cultiore enunciari nequeant, de iis orator ad populum, non ad plebem dicens, cum dignitate exponere non potest. Doctor tandem ipse non potest descendere ad sermonem plebeium, et vitiosum, nisi velit homines rudiores in opinionem adducere, se ipsis non esse cultiorem, neque adeo habere, quae doceri, audiriue cum vtilitate possint.

§. 152. Alterum elocutionis popularis consilium est, vt *placeatur* populo. Placet autem elocutio, quae aures titillat, rebus exprimentis vitam quamdam, et lucem offundit, et quae sensus mouet. Et horum quidem primum fit concinnitate, et numero, alterum imaginibus rerum subtiliorum venustis deligendis, omninoque rebus apte ad vim, quam possint in sensus exercere, atque ad similitudinem, quae istis cum rebus sensibilibus intercedit, describendis, atque in vniuersum tropis; vltimum figuris, vi, atque impetu orationis.

§. 153. Sed et in hoc spectandum est, vt *recte, et suo loco* hoc dicendi genere vtatur orator popularis, cui simul consilium sit docendi. Recte vtetur ita, vt, qua numerum, vitet periodos longiores, nimisque multis membris compositas, quippe quae plura simul inuoluant, neclantque, quam populus facile capere possit, et minime nostratum captui conueniunt; quum vernacula lingua omnino a ratione periodica, saltem a periodis longioribus, magisque implicitis, sit alienior, et multo aptior contractis, breuibusque. Quare abstinendum potissimum est iis, in quibus plura incisa insunt, et fere plerisque, quae plurium sunt, quam duorum, triumue membrorum.

§. 154. In comparationibus, tropis, figuris vitanda omnia vocabula populo ignota, imagines, atque exempla e rebus petita, quae aut omnino huius regionis, in qua versatur populus, non sunt, aut ab ea, qua imbutus est, disciplina, vitae, quo vitur, genere, artibus, quas tractat, omnique eius experientia alienae: vt, si quis velit in locis planis exempla, imagines, et comparationes petere de montibus altis, rupibus asperis, iisque, quae in his eueniunt, in regione a mari remota

de re nautica, apud imperitos, et rudiores de doctorum hominum negotio, de cogitandi recte arte, et difficultate, de laetitia, quam hi ex veritate detecta, cognitione aucta, et talibus capiunt, aut de secretioribus naturae viribus, vt de re chemica.

§. 155. *Alieno loco* elocutionis genus oratorium adhibebitur, quatenus, et quamdiu vere docet orator, h. e. incognita populo exponit: ibi enim verbis maxime propriis, quae capiat populus, atque elocutione simplicissima opus est, ne minus, aut falso intelligantur proposita, h. e. ne imago pro re, illustrantia pro illustrandis, ornatus causa adiecta pro capite rei accipiantur. Sed vbi, quae iam sunt docta, aut suo vsu populo cognita, in memoriam reuocantur, illustrantur, applicantur, commendantur, ibi oratorio generi est locus.

§. 156. Primum enim iam id ipsum, quod oratorium appellatur, docet, tale genus oratori conuenire. Dein placet tale genus auditoribus quibusque, nec minus, quam cultioribus, populo, qui totus a sensibus pendet, et quacuis ex vehementia, qua concutiant sensus, et vestigiis, quae istis impressa relinquunt, iudicat. Demulcentur numeri, imaginumque suauitate, excitantur orationis vi, atque impetu animi maximam in partem rudes, atque inertes. Tum veritatis ipsius cognitio imaginibus, exemplis, tropis haud raro clarior redditur, faciliorque; quum plerique non possint subtiliora cogitare, nisi imagines quasdam a rebus corporeis ductas sibi effingant, quumque recreetur sensibus, et imaginatione ita occupatis animus cogitandi intentione fatigatus. Tandem quum sit populus errorum, vitiorumque tenacissimus, quum regatur animi perturbationibus, et abripiatur; demonstratione sola, et tranquilla non satis mouetur; sed excutienda sunt eloquentiae vi, et impetu errores et vitia, quorum falsitas, et turpitudine est demonstrata, animi perturbationes, moribus aliis oratoria arte excitandis impugnandae sunt, et vincendae, ad quod opus esse elocutione oratoria, sponte apparet.

Errata in emendandis aliis ab operis omissa:

Commentar. I. p. 9. §. 20. lin. 10. legas: *conciliandae, tractandaeque*. Comm. III.
p. 5. §. 113. lin. 8: *Quum constar.* ibid. p. 7. §. 117. lin. 3: *Habita.*
ibid. p. 11. §. 127. lin. 5: *hos.*

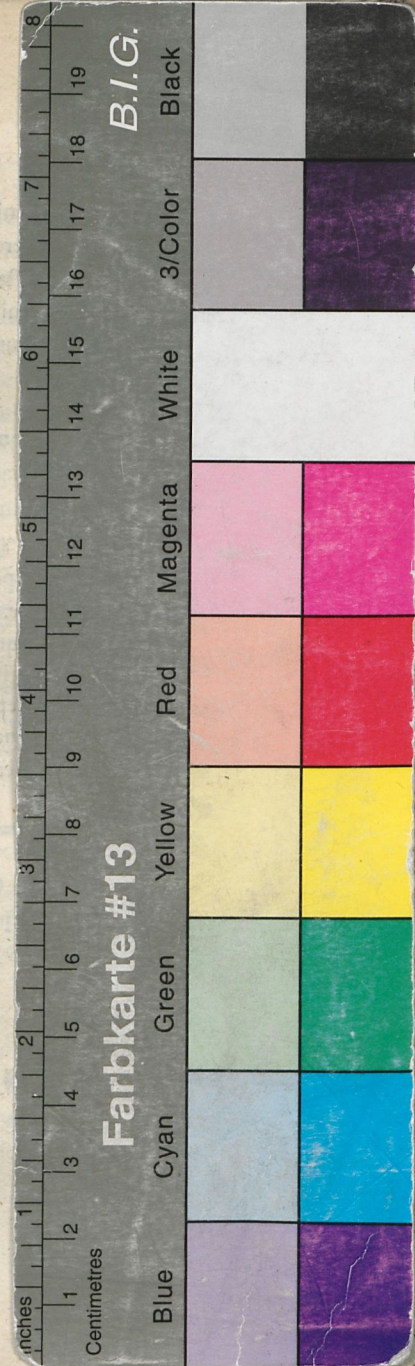
Wittenberg, Diss., Ergbd. 8, 1797-1801

vol 8

7
79-200
Sb.

339

1928 K 944

18, 10 2

11

DE
DICENDI GENERE VERE POPVLARI QVO
ORATOREM CUI SIMVL DOCENDI CONSI-
LIVM SIT OPORTEAT VTI
COMMENTATIO TERTIA

QVAM
PRO LOCO INTER ADIVNCTOS
FACVLTATIS PHILOSOPHICAE
RITE TVENDO
P R A E S E S
AVGVSTVS BASILIVS MANITIUS
PHILOS. DOCT. ET LL. AA. M

COLLOQVIO CVM ERVDITIS PVBLICO

A. D. III. OCTBR. CI~~CI~~DCCLXXXVIII
H. L. Q. CC

DEFENDET

SOCIO

IOANNE AVGVSTO ZEVNE

VITEMBERGENSI

PHILOS. DOCT. ET LL. AA. M

VITEMBERGAE
LITERIS TZSCHIEDRICHII

1798

